

ПОЉОПРИВРЕДА КАО ФАКТОР ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА ПОГРАНИЧНОГ РЕГИОНА СРЕМА НА ПРИМЕРУ СЕЛА ВАШИЦА

AGRICULTURE AS A FACTOR OF ECONOMIC
DEVELOPMENT OF SREM BORDER REGION –
CASE STUDY OF VILLAGE VAŠICA

Бојан Ђерчан*, Милка Бубало-Живковић*, Тамара Лукић*

РЕЗИМЕ: *Вашица је равничарско насеље лоцирано на Сремској лесној тераси. У окружењу су заступљене повољне рељефне, климатске, хидролошке и био-географске прилике, а када њима додамо и квалитетно земљиште чернозем, задовољени су сви услови за развој пољопривреде, доминантне привредне гране у Вашици. Овај рад управо представља покушај да се комплексно сагледа утицај природних и друштвених фактора на развој пољопривреде, као и сама структура пољопривредне производње са циљем проналажења решења за одређене проблеме.*

Кључне речи: *Вашица, Срем, пољопривреда, економски развој*

ABSTRACT: *Vašica is the lowland village located in Srem loess terrace. The background of Vašica is represented with a favorable relief, climate, hydrological and bio-geographical conditions. When we add quality land chernozem, met all the requirements for agricultural development, the dominant industry in Vašica. This study also attempts to clarify the influence of complex natural and social factors on the development of agriculture, and the structure of agricultural production with the aim of finding solutions to specific problems.*

Key words: *Vašica, Srem, agriculture, economic development*

* Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Трг Доситеја Обрадовића 3, Нови Сад; www.dgt.uns.ac.rs

УВОД

Насеље Вашица је смештено у западном делу општине Шид, југозападно од Шида. По свом топографском положају Вашица је насеље на Сремској лезној тераси на надморској висини од 85 m (Ђурчић, 2001). Катастарска општина Вашица се на северу и североистоку граничи са катастарском општином Шид, на истоку и југоистоку са катастарском општином Адашевци, на југу са катастарском општином Батровци, на северозападу се граничи са катастарском општином Илинци, док на западу малим делом излази на државну границу са Републиком Хрватском. Површина атара Вашице износи 37,6 km² а површина насеља 1.5 km² (Регулациони план насеља Вашица, 1998).

Са општинским центром Вашица је повезана асфалтним путем у дужини од 5,5 km. Локалним путем јужно од Батроваца вазује се за Аутопут Е-70. Од центра Срема, Сремске Митровице, Вашица је удаљена 40 km, од Новог Сада 75 km, а од Београда 120 km.

Степен привредне развијености и опште привредне карактеристике одређеног подручја последица су узајамног прожимања физичко-географских прилика и друштвено-економских односа током времена. Стога је задатак овог рада да анализира утицај природних и друштвених фактора на развој пољопривреде, као и саму структуру пољопривредне производње. Циљ рада је да пронађе решења за одређене проблеме, како би се поспешила пољопривредна производња као један од видова економске ревитализације пограничног подручја Срема.

ПРИРОДНИ РЕСУРСИ ЗА РАЗВОЈ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Атар Вашице се налази у западном делу Срема, који у геолошком смислу припада Панонској низији, тако да и његову геолошку прошлост можемо посматрати у оквиру геолошке прошлости Панонске низије (Група аутора, 2004, а). Геолошку грађу и тектонику овог подручја осликавају разноврсне геолошке формације и динамична тектонска збивања, посебно у новијој геолошкој прошлости Земље.

Захваљујући дубоким бушотинама, палеозојске стене утврђене су у јужним деловима општине Шид, у равном Срему којем припада и Вашица. На дубинама од око 3.000 m утврђени су шкриљци, гнајсеви, филити, дијабази, туфови и кречњаци из најстаријих периода палеозоика. Стене мезозојске старости, кречњаци, пешчари и глинци, прекривене су млађим, првенствено неогеним седиментима.

За приказано подручје најзначајније су творевине које припадају кенозоику, квартару, односно плеистоцену и холоцену. Неогени језерски седименти на подручју Вашице налазе се на дубини од око 2.000 m. Поремећеност серије неогених седимената је последица тектонских покрета између више раседа, утврђених у подини неогена (Група аутора, 1998, а). Неогене песковите глине равног Срема налажу на шкриљце, смењујући се са шљунком. Поред глине, седименти миоцена представљени су кречњацима, лапорцима, песковитим

кречњацима и лапоровитим глинама. Плиоценски седименти су представљени понтијским и палудинским слојевима. То су шљункови, пескови, песковито-шљунковите глине, масне глине, лапоровити, песковити и глиновити седименти који се наизменично смењују. Ови слојеви имају велики хидрогеолошки значај.

Седименти наталожени током квартара мање су моћности у односу на терцијарне наслаге. Ова серија је представљена шљунковима, песковима, песковитим глинама, жутиим лесоидним глинама (преталожени лес), барским и копненим, типским лесом.

У атару Вашице могу се издвојити две рељефне целине: лесна тераса, висине 83–88 m, и алувијална равна Босута, висине 80–82 m.

Лесна тераса представља део Сремске лесне терасе. Она је за 10 до 20 m нижа од лесне заравни. На подручју Вашице састављена је углавном од барског леса. Лесна тераса није јединствена целина него је доста разуђена и само су местимице очувани њени фрагменти (Група аутора, 1968). Надморска висина овог терена је 83 до 88 m. Порозност лесне терасе смањује се од севера према алувијалном земљишту на југу. Рељеф лесне терасе је врло једноставан. У атару Вашице одликује се знатним бројем депресија елипастог и неправилног облика. Због мање порозности за време јачих киша, у неким се дуже време задржава вода. Највише их је у јужном делу атара на потесима Угљара и Илача. Јужни део према Босуту је нижи и равнији (Ђурчић, 1984).

Највећи савремени проблем са којим су суочени становници лесне терасе јесте проблем одводњавања и наводњавања земљишта. Пролећне кише се често поклапају са периодом отапања снега па подземне воде избијају на површину и задржавају се на њивама, реметећи сетву. Касно посејане усеве током лета сустиже проблем недостатка воде, а мрежа канала не задовољава потребе за наводњавањем.

Јужни део атара Вашице обухвата део алувијалне равни Босута. Некада је цела територија припадала Сави, а сматра се да је и Босут наследио корито Саве (Богдановић, 1974). Појас уз алувијалну равна Босута је најниже земљиште у атару. Надморска висина овог терена је 80 до 82 m. Током дугог временског периода ово земљиште је засипано песком и муљем. Како насипи још нису изграђени, Босут се још увек излива за време високог водостаја. Наслаге овог материјала достижу велику моћност. Сондажним бушењем на дубини од 15 m, констатовано је да се до 4,5 m јављају разне врсте глина, а затим песак сиве боје углавном речног порекла (Ђурчић, 1984).

Хидрографске прилике у алувијалној равни Босута су сложене. Наиме, алувијална равна је изложена утицају површинских и подземних вода, што представља један од највећих проблема. Кише са јужне подгорине Фрушке горе упија порозни лес, да би се оне слиле до алувијалне равни у јужном делу у виду издашних извора који плаве ниско земљиште (Бугарчић, 1980).

У анализи климатских карактеристика приказани су климатски елементи за метеоролошку станицу у Шида. При сагледавању климе не треба занемарити ни улогу микроклиматских фактора. Вашица налази на удаљености од 5,5 km од Шида и на 85 m надморске висине, дакле 19 m ниже од Шида.

Средња месечна температура ваздуха најнижа је у јануару $-0,5^{\circ}\text{C}$, потом температура ваздуха расте и достиже свој максимум у јулу од $21,1^{\circ}\text{C}$. Средња годишња температура у Вашици износи $10,7^{\circ}\text{C}$ (Регулациони план насеља Вашица, 1998). Температурна амплитуда за посматрани период износи $21,6^{\circ}\text{C}$. Осим у пољопривреди, температурне амплитуде се манифестују, углавном негативно, и у грађевинарству и саобраћају.

Средње месечне температуре могу се посматрати и по годишњим добима како би се добио увид у просечне температуре током вегетационог периода. Овакво праћење температура је од изузетне важности пошто се највећи број становника бави пољопривредом. Ако се просечне температурне вредности посматрају по годишњим добима (табела 1), види се да је зима најхладније доба године, са врло ниским температурама. У просеку оне износе $0,9^{\circ}\text{C}$. Лето је најтоплије годишње доба са просечном температуром од $20,4^{\circ}\text{C}$. Јесен је релативно топлија од пролећа са средњом температуром $11,5^{\circ}\text{C}$, у односу на пролећну температуру од $11,3^{\circ}\text{C}$. Разлика између ових двају годишњих доба износи свега $0,2^{\circ}\text{C}$. Пролећне и јесење температуре имају велики значај за пољопривреду. Рани јесењи и позни пролећни мразеви нису ретка појава на овој територији. Средњи датуми појаве првог и последњег мраза су 23. октобар и 18. април (Регулациони план насеља Вашица, 1998).

Табела 1. Средње температуре ваздуха ($^{\circ}\text{C}$) по годишњим добима и у вегетационом периоду за метеоролошку станицу Шид (1951-1990)

Table 1. Mean air temperature ($^{\circ}\text{C}$) and seasonal variation in the growing period for the weather station Šid (1951-1990)

зима	пролеће	лето	јесен	вегетациони период
0,9	11,3	20,4	11,5	17,7

(Извор: Група аутора, 1998, б)

Позни априлски мразеви су опаснији од раних јесењих. Није редак случај да се негативне температуре јаве и мају. Тако је 11. маја 1953. измерена температура $-0,5^{\circ}\text{C}$. Ниске температуре јављају се и у рану јесен; 15. септембра 1953. измерена је температура од само $2,0^{\circ}\text{C}$ (Ђурчић, 1984).

Ниске температуре неповољно утичу на пољопривредну производњу, у воћарству много више него у ратарству. Од мраза највише страдају воће и винова лоза, затим поврће али и остале културе. Појединих година плодови бивају потпуно уништени или делимично очувани на врховима стабала, јер је температура при земљи нижа и за неколико степени.

Просечне температуре вегетационог периода доста су високе, што је последица високих температура летњих месеци. За највећи број биљака вегетациони период обично траје од почетка априла до краја септембра. Дакле, у питењу је летњи период године који траје шест месеци (Ђурчић, 1984). Ниске температуре без снежног покривача веома су штетне за озиме културе, а високе летње температуре прате обично сушу која негативно утиче на развој неких култура па их је потребно наводњавати.

На овом подручју преовлађују ветрови из југоисточног и северозападног правца. Први је у ствари кошава, ветар који се осећа скоро током целе године, са извесним осцилацијама у честини и јачини. Најчешће дува у пролеће, јесен и зиму. Западни ветрови наилазе на уску западну страну Фрушке горе те се цепају и обилазе је са северне и јужне стране. Због промене правца, ови ветрови се јављају у Шиду углавном из северозападног правца. Најчешће дувају зими. Просечна брзина ветра у Вашици креће се од 1,6 m/s до 3,6 m/s. Број дана са јаким ветром је око 40, а од тога 15 је у пролеће (Регулациони план насеља Вашица, 1998).

Ветар утиче на испаравање са површине воде, земљишта и вегетације, исушује тло и биљни покривач. Кошава у пролеће брзо исуши површински слој земљишта, што се неповољно одражава на пролећну сетву. Исушено земљиште отежава и расадничку производњу. Кошава доноси и захлађење, што се штетно одражава на цвет, а у време сазревања плода може да нанесе велике штете уколико отресе зелене плодове јесењих и зимских сорти воћа. За разлику од кошаве која је сува, северозападни и западни ветрови доносе падавине. У току лета из овог правца јављају се снажни олујни ветрови са кишом, ређе са градом, који наносе велике штете насељу и пољопривреди.

Релативна влажност највећа у јесењим и зимским месецима, док је знатно нижа у летњим па и у пролећним месецима. Средња годишња вредност износи 78%, што значи да тек прелази границу сувог времена, јер на нашим географским ширинама релативна влажност од 70% до 75% представља знак сувог времена (Ђурчић, 1984). За органски свет је врло важно колики је степен релативне влажности ваздуха током вегетационог периода. Од тога умногоме зависи време клијања, време сазревања плодова и цео циклус код биљака. Апсолутни минимум забележен је 1968. године и износио је 12%, што је знак веома сувог времена (Регулациони план насеља Вашица, 1998). Мала релативна влажност ваздуха у летњим месецима има негативан утицај на биљни свет. У летњим месецима, за време високих температура, биљкама је потребна вода. Због мало влаге у ваздуху, често су лишене и росе у јутарњим часовима. Минимум влажности ваздуха може угрозити ратарске културе у току вегетационог периода. Сув ваздух негативно се одражава и на здравље људи.

Вегетациони период има просечну облачност 4,6 или 46%, нешто већу од летњег просека. Мала облачност у току лета условљава интензивну инсолацију у току дана, као и радијацију у току ноћи. Тада је и колебање температуре веће, што се позитивно одражава на пораст биљака (Ђурчић, 1984).

Просечна годишња сума осунчавања износи 2.078 часова. У вегетационом периоду она износи 1.486 часова (Регулациони план насеља Вашица, 1998).

Падавине, уз температуре, имају највећи значај за живи свет, посебно биљни. Недостатак падавина изазива велике проблеме, како код биљног, тако и код животињског света. Падавине су основни извор воде за земљиште, а преко њега и за биљке, што је од изузетног значаја за пољопривредни рејон у којем се налази Вашица.

На основу тока падавина на подручју општине Шид можемо издвојити два максимума и два минимума падавина. Први, већи, максимум јавља се у јуну и јулу, што често ремети жетву, а други у новембру и децембру. Главни мини-

мум се јавља од јануара до марта, што негативно утиче на пролећну сетву јер је земља сува и неповољна да прими семе, а споредни у септембру и октобру.

Табела 2. Средња количина падавина (mm) по годишњим добима и у вегетационом периоду за метеоролошку станицу Шид (1951-1990)

Table 2. Mean rainfall (mm) per season and in the growing period for the weather station Šid (1951-1990)

зима	пролеће	лето	јесен	вегетациони период
139,3	160,4	212,7	151,4	386,8

(Извор: Група аутора, 1998, б)

У расподели падавина по годишњим добима лето добија највише, затим пролеће, па јесен, а најмање падавина има зима. С обзиром да је ово претежно пољопривредно подручје од изузетне је важности висина падавина у вегетационом периоду. Средња висина падавина у том периоду износи 386,8 mm. Ова важност се огледа у томе што се сваки недостатак воде одражава на продуктивност биљака, односно захтева наводњавање. Летње падавине користе биљкама, посебно поврћу, кукурузу, шећерној репи, али у јулу и августу могу бити штетне, поготово ако дуже падају. У том периоду сазрева пшеница, овас, јечам, и уколико период летњих киша дуже потраје, житарице не могу довољно сазрети а биљке полегну од кише, зрно труне а механизација је често немоћна на расквашеним пољима.

Падавине се током зиме излучују најчешће у виду снега. Снежни покривач делује као термоизолатор и штити озиме културе од ниских температура. Падавине у облику снега јављају се од новембра до априла у просеку 20,5 дана. Број дана са снежним покривачем је дужи и износи 23,5 дана (Регулациони план насеља Вашица, 1998).

Северни део атара Вашице има одлике фреатске издани Сремске лесне заравни, а јужни део атара има одлике фреатске издани долине Босуца. Дубина фреатске издани у алувијалној равни Босуца налази се на најмањој дубини. Она обично износи 1–3 m, али и мање. Није редак случај да подземне воде на овој морфолошкој јединици избију и на топографску површину (Богдановић, 1982). Фреатска издан на лесној тераси налази се на већој дубини, и јавља се на 8 до 10 метара дубине.

Загађеност фреатских вода представља врло озбиљан проблем. Плитке подземне воде се загађују на различите начине. Данас највећи проблем представља претварање копаних бунара у септичке јаме. Неуређеност и лоша локација сеоског ђубришта такође доприносе повећању загађења. Овоме треба придодати и све већу количину вештачког ђубрива, којим се прехранују ратарске културе, на њивама са плитком издани које су често и потопљене. Преме томе присутно је и хемијско и биолошко загађење. Како би се санирале последице овакве људске немарности потребно је обезбедити прикључке сеоских домаћинстава на градски канализациони систем, просторе за депоновање смећа лоцирати на вишим, неплавним теренима, а у пољопривреди смањити употребу вештачког ђубрива на рачун стајског.

Артешка издан карактерише се појавом више водоносних хоризоната. Вода се добија бушењем на дубини између 80 и 200 m (Група аутора, 1968).

Лесна тераса на којој се налази атар Вашице има највећу густину водотока у општини. Најмаркантнији водоток у атару Вашице је Босут, а остало су каналисани токови од којих је највећи Борис Блато.

Каналска мрежа на лесној тераси је најгушћа у општини. Ово подручје има доста мањих канала који одводе површинске воде са ораница и депресија у време јачих киша и високих вода Босута. Међутим, у изузетно влажним годинама ови капацитети нису довољни.

Босут као реципијент прима све воде, пре свега површинске, и предаје их Сави. Због малих висинских разлика, гравитационо отицање је ограничено само на сушни период, односно време ниског водостаја Босута (Група аутора, 1999,а). Свака зима са доста снега оставља пролећу огромне количине воде које се разливају по босутским шумама и ораницама.

У Босут се улива неколико већих канала као што су: Борис Блато, Драгановци и Ђепуш (Богдановић, 1975). За ефикасно одводњавање поред дужине каналске мреже, велики значај има и квалитет канала. У атару Вашице има највише канала у доста лошем стању па ни одводњавање не може бити боље. Према подацима о стању каналске мреже у сливу канала Борис, каналска мрежа за одводњавање сувишних вода гравитацијом је у лошем стању, замуљена, прекомерно обрасла коровом и шибљем, највећим делом ван функције (Интерна документација Економије Вашица). Иако су корита неких канала багерована, ако нису касније уредно чишћена не могу да приме сву воду. Због лошег стања у којем се налази каналска мрежа у атару Вашице, сваког кишног пролећа и јесени, угрожени су пшеница, кукуруз, шећерна репа, соја, сунцокрет, уљана репица и друге културе. Касне радови у пролећној обради земљишта, страдају усеви, али и квалитет земљишта које се заслањује.

За пољопривредну производњу типови тла имају изузетан значај. Бројна питања и планови развоја, а нарочито развоја аграра, директно зависе од структуре тла и њихове употребне вредности која је у вези са општим физичко-географским условима простора.

У атару насеља издвајају се следећи типови земљишта: чернозем карбонатни на лесној тераси, чернозем са знацима ранијег забаривања, чернозем огањачен, псеудоглеј равничарски, алувијално иловасто земљиште, ливадска црница карбонатна на лесној тераси, ритска црница карбонатна и мочварно глејно земљиште (Група аутора, 2001; Миљковић, 1996).

Наведени типови земљишта и њихове, углавном повољне, производне карактеристике, опредељују главну делатност становништва -пољопривреду. Међутим, дугогодишњом интензивном обрадом долази до нарушавања и деградације земљишта. Земљишни фонд се смањује јер се често најплодније пољопривредне површине преводе у друге намене — изгредња насеља и инфраструктурних објеката. Тиме се земљиште трајно отуђује из примарне производње. Деградацију биолошке плодности узрокује и одсуство плодореда, односно устаљена пракса монокултуре. Деструкцију изазива и нерационалана и прекомерна употреба минералних ђубрива и отпадне воде (Група аутора, 2004, б).

ХУМАНИ РЕСУРСИ ЗА РАЗВОЈ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Према последњем попису становништва из 2002. године у Вашици је живело 1.717 становника. Доминантно је средњедобно, српско становништво са завршеном основном школом. Најбројнија су пољопривредна домаћинства са три члана.

Немогућност запошљавања у локалној средини довела је до одласка радне снаге на рад у друге земље. Како су у питању млади људи, овакво стање се неповољно одражава на природни прираштај али и на васпитање и образовање младих, јер њихово одсуство ствара одређену празнину у животу чланова њихове породице, нарочито деце.

Табела 3. Активно становништво Вашице које обавља занимање према делатности и полу по попису 2002. године

Table 3. Active population of Vašica by sector and sex, according to 2002 census.

пол	с	м	ж
укупно активно	528	347	181
пољопривреда, лов и шумарство	250	195	55
прерађивачка индустрија	80	66	14
производња и снабдев ел. енергијом ,гасом и водом	7	5	2
грађевинарство	19	19	-
трговина, поправка мот. возила и предмета за личну употребу и домаћинство	45	18	27
мотели и ресторани	6	2	4
саобраћај, складиштење и везе	31	27	4
финансијско посредовање	3	2	1
државна управа	20	13	7
образовање	15	5	10
здравствени и социјални рад	17	7	10
остале комуналне, друштвене и личне услужне активности	8	5	3
непознато	27	23	4

(Извор: Попис становништва 2002. године)

Природни услови на територији Вашице, уз традиционалну марљивост њеног становништва, допринели су да основна делатност буде пољопривреда. У новије време све се више развијају и друге, непољопривредне активности, међутим, пољопривреда је и 2002. године била доминантна грана активности.

Из табеле 3 може се запазити да се од 528 активних лица која обављају занимање, пољопривредном делатношћу бавило 250 становника, што чини 47,3%. У последњем периоду број и проценат пољопривредног становништва се смањило. Ово је последица осавремењавања пољопривредне

производње увођењем савремених машина и других агротехничких мера. Стросна структура пољопривредног становништва је доста неповољна, јер преовлађују старије добне категорије, док је млађих сасвим мало. У вези с тим у Вашици се јавља проблем недостатка радне снаге у пољопривреди.

Индустрија је 2002. године запошљавала 15,2% активних лица, тако да је по броју запослених долазила на друго место. У терцијарним делатностима запослено је нешто мење од трећине становништва и приметан је тренд повећања броја запослених у овом сектору. Највише је запослених у трговини, а следе саобраћај, државна управа, здравство и социјални рад, образовање, угоститељство и остале комуналне, друштвене и личне услужне активности, док је најмање запослених у финансијама.

Природни ресурси Вашице нису бројни ни разноврсни па се и привреда до сада једнострано развијала. Пољопривреда је главна привредна грана пре рата али и после њега. Она је и данас у првом плану, али уз њену модернизацију развијају се и остале гране привређивања.

Током робовласничког периода пејзаж Војводине знатно се разликовао од данашњег. Био је онакав каквог су га природни услови наметнули. На ниским површинама, у ритовима поред река, био је велики број бара, језера и старих речних токова са бујном шумском, барском и мочварном вегетацијом, док су више оцедитије лесне површине биле под степским травама. Ниже површине користиле су се за лов и риболов, а више за напасање стоке и врло мало за земљорадњу.

У феудалном периоду физичко-географске особине овог подручја остају непромењене. На друштвеном плану, после протеривања Турака број становника се повећава и у извесној мери развија се пољопривреда на узораним пашњацима (Група аутора, 1999, б). Упркос томе, сточарство остаје основно занимање становништва све до средине XIX века. У другој половини XIX века врше се обимни хидро-мелиоративни радови и преоравају се пашњачке површине. У том периоду Срем постаје изразито ратарска област. Стока се и даље гајила, али је она сада у другом плану. Највише се гаје жита и запажа се да кукуруз све више потискује пшеницу, а у плодоред се почињу уводити индустријске, крмне и сточно-пићне биљке које постају неопходне због смањених површина под травама (Ромелић, Лазић, 2000).

После Другог светског рата кидају се капиталистички односи и читав привредни систем прелази на тип ситних поседа и социјалистичке привреде. Спроведена је аграрна реформа, ишчезли су велики поседи, озакоњен је максимум од десет хектара и земља је подељена беземљашима. Формирају се сељачке радне задруге, а после тога већа пољопривредна добра и земљорадничке задруге које постају носиоци модерне пољопривреде (Ђурчић, 1984).

У најновијем периоду јача индивидуални сектор у производњи, док велика друштвена газдинства полако ишчезавају и процесом приватизације постају власништво бројних приватних пољопривредних газдинстава.

КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Највећи приврадни потенцијал у атару Вашице представља плодно земљиште, које прекрива већи део територије и мањим делом шуме са разноврсном дивљачи. Ратарство и шумарство су најстарија занимања становника.

Табела 4. Пољопривредне површине (ha) у атару Вашице према категоријама коришћења земљишта 2006. године

Table 4. Agricultural land (ha) in the Vašica area by the categories of land use in 2006.

ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ		583,6
%		15,5
ОБРАДИВО ЗЕМЉИШТЕ	оранице и баште	2799,1
	воћњак	43,4
	виноград	3,6
	ливада	10,4
укупно обрадиво		2856,5
%		76,0
НЕОБРАДИВО ЗЕМЉИШТЕ	пашњак	23,5
	трстици и мочваре	0,1
укупно необрадиво		23,6
%		0,6
неплодно		292,7
%		7,8
укупна површина		3756,4
%		100

(Извор: Просторни план општине Шид, 2006)

Већи део земље припада индивидуалним произвођачима, док се мање површине налазе у друштвеном поседу. Друштвени сектор у Вашици је заступљен преко Економије Вашица која послује у саставу Економије Илинци.

Од укупно 3.756 ha, колико захвата катастарска општина Вашица, 2.856 ha или 76,0% представља обрадиво земљиште. У оквиру обрадивих површина оранице, заједно са мањим површинама под баштама, захватају 2.799 ha или 98,0%, од чега већи проценат припада индивидуалним пољопривредним произвођачима.

Воћњаци, виногради и ливаде заједно чине око 2% укупног обрадивог земљишта. На територији Вашице због повољних услова за ратарство воћњаци и виногради нису заступљени у већој мери као у северном, планинском делу општине Шид.

Необрађено земљиште захвата свега 0,6% територије и углавном је представљено пашњачким површинама и забареним земљиштем поред Босуца. На неплодно земљиште долази 7,8% укупне површине. То су, углавном, разни

варијетети псеудоглеја, алувијалног иловастог земљишта и мочварног глејног земљишта мање продуктивне способности.

СТРУКТУРА РАТАРСКЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Ратарство је у Вашици основна грана пољопривреде, а њен циљ је да уз интензивно коришћење обрадивог земљишта осигура што веће приносе квалитетних производа. Уз добре физичко-географске услове за земљорадњу, који су раније анализирани, квалитетнијој производњи доприноси и коришћење различитих хербицида који спречавају раст корова и тако олакшавају обраду земљишта. Поред тога, научни институти стварају високородне сорте и обезбеђују квалитетну семенску робу. Испитује се квалитет земљишта да би му се одговарајућим вештачким ђубрењем поправио квалитет и обезбедили минерали потребни биљкама које ће се сејати или су већ засејане. Протеклих година просечно је коришћено 660—690 kg/ha ораничне површине азотног, фосфорног, калијевог и мешаног ђубрива (Интерна документација Економије Вашица).

Структура ратарства показује да се највише сеју жита. Од засејаних површина жита заузимају око 70%. Од жита која се гаје на територији Вашице најзначајнији је кукуруз, затим пшеница и јечам. Пшеница се гаји у севернијем делу атара, на лесној тераси, док се кукуруз и поврће гаји на нижим теренима у алувијалној равни Босуата.

Кукуруз, по површинама на којима се сеје и приходима које доноси, већ одавно је потиснуо пшеницу у други план. Од укупне површине под житарицама на кукуруз долази око 71%. Највише се гаји меркантилни кукуруз, затим семенски. Гаје се различити домаћи хибриди, најчешће новосадски и земунски. Оптимално време за сејање је друга половина априла. Земљиште се добро припрема за сетву, бацају се одговарајућа минерална ђубрива и врши третирање одговарајућим хербицидима, тако да окопавање постаје све ређе чак и код индивидуалних пољоприврадника. Ово свакако није добро са аспекта здравља и здраве исхране којој тежи савремени човек јер хемијска средства смањују квалитет биљака које се користе у исхрани и угрожавају здравље човека. Кукуруз има велики значај у пољопривреди, агроиндустрији и привреди уопште. Од великог је значаја као сточна храна. Користе се сви делови биљке—зрно, стабљика, листови још као незасрели у исхрани стоке, нарочито говеда. Осим тога силажа од кукуруза се као кабаста храна користи за исхрану говеда током зиме. Кукуруз са користи у агроиндустрији у производњи хране за одојчад, декстрозе, за производњу уља од кукурузних клица, алкохолних и безалкохолних пића, у текстилној, хемијској, фармацеутској и многим другим гранама индустрије (Ромелић, Лазић, 2000). Последњих година кукуруз се у Вашици сејао на око 1.400 ha, а приноси су се кретали од 6,0 t/ha до 6,5 t/ha (Интерна документација Економије Вашица).

Пшеница заузима мање површине од кукуруза, око 23% укупне површине под житима. Седамдесетих година уводе се домаће високородне сорте које су се показале отпорнијим на болести и климатске непогоде. Сем тога дају висо-

ке приносе и доброг су квалитета. Оптимални рок сетве је друга половина октобра. Ране јесење кише често прекидају сетву. Због тога се не засеју све планиране површине. Уколико се сетва касније настави биљке немају времена да се довољно развију како би одолеле јаким мразевима. Минерална ђубрива се користе пре сетве и крајем фебруара за прехрану (Интерна документација Економије Вашица). Пшеница је основно хлебно жито и најважнија сировина у млинској и пекарској индустрији. Пшеница се сеје на око 450 ха, а приноси се крећу преко 5 t/ха, што је изнад војвођанског просека.

Јечам по површинама на којима се сеје долази на треће место. Хранљиви потенцијал јечма, као сточне хране је велики. Он садржи више протеина од кукуруза што му даје велике употребне могућности у агроиндустрији (Група аутора, 1996). Као индустријска сировина користи се у производњи пива (слада), шпиритуса и сточне хране (Ромелић, Лазић, 2000). Међутим, гаји се више сточни него пиварски јечам, и то углавном новосадске високородне сорте. Углавном га сеју индивидуални пољопривредни произвођачи. С обзиром на широку употребну вредност ове културе може се закључити да садашње површине под јечмом на овом простору нису довољне, тако да их треба повећавати. Просечни принос по хектару износи око 4 t, што је мало изнад војвођанског просека.

Индустријске биљке се сваке године сеју на све већим површинама због велике потражње шећера, уља, сојиног брашна и других производа који се добијају од овог биља. Повећање цена индустријских биљака у односу на цене житарица подстиче произвођаче да их све више сеју. Индустријске биљке заузимају око 20% засејаних површина. Највише се гаје сунцокрет и шећерна репа, а остало одлази на соју, дуван, уљану репицу, сирак, хмељ и др.

Сунцокрет је највежњија уљана биљка овог поднебља. Уље се директно користи у исхрани или као полуфабрикант у конзервној индустрији, производњи биљних масти, маргарина итд. Секундарна сировина — уљана погача, користи се као концентрована храна, а пошто садржи пектин, даљом прерадом користи се у производњи мармеладе, џема и желеа (Ромелић, Лазић, 2000). Гајење сунцокрета има велики значај за овај простор, с обзиром на лоцираност индустрије уља у Шиду. У складу са најновијом приватизацијом фабрике уља „Младост” од стране „Victoria Oil Group” очекује се повећање обрадивих површина под овом културом. Просечни приноси се крећу до 2 t/ха што је испод војвођанског просека.

Шећерна репа даје већи доходак по јединици површине у односу на друге ратарске усеве. Управо то је разлог да се пољопривредници све чешће одлучују за ову културу. Међутим, производња шећерне репе носи са собом и велики ризик јер не подноси сушу. Када знамо да у атару Вашице не постоје оптимални услови за наводњавање, разумљиво је да површина засејана шећерном репом варира из године у годину, нарочито после сушних периода, када се сељаци опредељују за културе које ће им донети сигурније приходе. Просечни приноси се крећу око 50 t/ха што је међу бољим у Војводини.

Имигрирајући у Вашицу током последњих ратних дешавања становништво из динарских предела донело је са собом и карактеристичне облике привређивања. Један од њих је производња дувана. Дуван се раније није узгајао

на већим површинама, делом и због тога што су сељаци мислили да не може да успева у нашим климатским условима. Међутим, већ више од десет година производња дувана расте и ова култура захвата све више обрадивих површина. Као сировина ова биљка се користи не само у дуванској индустрији већ и у прехрамбеној, фармацеутској, индустрији коже, боје, целулозе. Ако се зна да се дуван може гајити и на неквалитетном земљишту и да обрада захтева велико ангажовање радне снаге, чиме се решава низ проблема социјално-економског карактера, његова производња може бити масовнија, а прерада таква да се може добити низ производа у којима је наша земља дефицитарна.

Међу крмним биљем доминантно место има луцерка и црвена детелина. Ређе се сеје сточна репа и мухар. Ове културе се више сеју на приватном сектору.

Од поврћа највише се гаји кромпир и то искључиво на приватном сектору. Нашто мање се гаје лук, купус, краставац и остало поврће.

ВОЋАРСТВО И ВИНОГРАДАРСТВО

Воћарство и виноградарство, с обзиром на површине које захватају, представљају пољопривредне гране које у Вашици имају најмањи значај. Ово не изненађује ако се има у виду да су уз Босут ниска алувијална земљишта, где су честе и магле, што је све неповољно за гајење воћа и винове лозе. Осим тога, у северном, планинском делу општине налази се фрушкогорско виноградарско подручје са квалитетним грожђем и вином, где су становници из јужних, ратарских подручја куповали воће, грожђе и вино тако да у Вашици не постоји дужа традиција гајења ове културе. Виногради захватају занемарљиво малу површину од 3,6 ha. Налазе се у приватном власништву, а гаје се претежно стоне сорте: хамбург, краљица, мускат и др (Интерна документација Економије Вашица).

Воћњаци захватају око 1,5% укупних обрадивих површина. Највише се гаје јабуке, шљиве, крушке, брескве, трешње, вишње и др. Временске прилике у појединим годинама неповољно утичу на воћарску производњу. Ако су такве године чешће, улагања у ову делатност су доста ризична (Ђурчић, 1984). Последњих година јављају се индивидуални произвођачи чија је производња намењена и тржишту. Међутим, често се јављају проблеми око пласмана и откупа воћа на тржишту.

СТОЧАРСТВО

Сточарство је у прошлости било најважнија грана пољопривреде. Преоравањем великих травних површина сточарство је препустило примат ратарству. Нестална сточарска производња последица је неколико фактора. То су, пре свега несталне и несигурне откупне цене, висока цена кукуруза и концентрованих хранива. Већи број индивидуалних одгајивача стоке тврди да су током 2009. године пословали негативно (Интерна документација Економије

Вашица). Упркос томе на територији Вашице постоје могућности за успешно гајење стоке. Природни услови (испаша, жир и зрнаста храна) допринели су, у великој мери, развоју ове гране пољопривреде. Данас се највише гаје говеда и свиње, знатно мање овце и коњи. Живинарство је добро развијено.

Број говеда и свиња је променљив по годинама са извесним осцилацијама у порасту, док се број оваца и коња рапидно смањује. Јадино је број живине у сталном порасту.

Последњих година број говеда се креће око 220 грла. У Вашици се гаји сименталско говече које даје највећу количину млека која се креће око 6.000 литара. Известан пораст броја говеда односи се углавном на товне категорије. Иначе, говедарство је развијено искључиво на индивидуалном сектору.

У сточарству Вашице преовлађује свињарство. Свињогојство показује осцилације, али у целини се бележи пораст свиња. Годишњи просек је око 1.700 комада. На подручју Вашице гаје се беле меснате свиње племенитих раса. Мали број чине домаће аутохтоне расе у претежно екстензивном пашњачком узгоју које су заступљене у јужном делу атара, углавном у Босутским шумама. Управо због близине шумског терена, као и могућности контакта са дивљим свињама, јављају се заразне болести, најчешће слинавка и шап.

Овчарство је сведено на симболичан број грла. Нереално ниске цене вуне, млека и јагњади а нарочито смањење пашњачких површина, утицали су рапидно смањење броја оваца. Када знамо да пашњаци захватају само 0,6% атара Вашице, оправдано је учешће малог броја оваца у сточном фонду јер за њихов одгој не постоје адекватни услови. На приватни газдинствима, углавном за сопствене потребе, гаје се цигаја и праменка чији је број сведен на око стотинак комада.

Коњарство је у прошлости било врло значајна грана сточарства. Увођењем трактора у пољопривредну производњу број коња је драстично смањен. Према подацима ветеринарске службе данашњи број коња у Вашици се краће од 10 до 15 грла. Углавном их негују старији мештани из љубави према овим животињама. Највише се гаје нонијус и липицанер.

Живинарство је врло значајна грана сточарства, нарочито откако се гаје хибридне расе са високим потенцијалом ношења јаја и пилића за тов. Последњих година жинарство је постало допунска али и главна делатност за бројне вашичане који су остали без радних места у индустрији. Узгој товних пилића и кока носиља не захтева велика улагања а доноси солидну зараду. Просечан годишњи број, већином у приватном сектору, износи око 10.000 комада. На повећање броја пилића свакако утиче и близина Шида, који за сада представља сигурно тржиште. Изузимајући кокоши, гајење остале живине нема већи значај.

У наредном периоду у плану је изградња неколико мини-фарми. Погодан услов за изградњу ових објеката је да се граде у близини ливада и пашњака како би се обезбедили услови за комбиновану исхрану стоке на слобадним просторима и затвореним објектима (Просторни план општине Шид, 2006).

ШУМАРСТВО

Према површинама које захватају у атару Вашице и економском значају шуме заслужују одговарајућу пажњу. Оне захватају око 600 ha или 15,5% укупне површине. Највећи део шумских површина је у друштвеној својини, што је веома значајно ради стручног газдовања. Највећи део шума и шумског земљишта је у оквиру ЈП „Војводинашуме”, ШГ „Сремска Митровица” и ВП „Шидина” (Просторни план општине Шид, 2006). Шумски комплекси заступљени су на потесима Драгановци и Кабларовац.

ЈП „Војводинашуме” и ШГ „Сремска Митровица” располажу са рзличитим типовима шума у којима су заступљене врсте у складу са типовима земљишта. Најзаступљеније врсте дрвећа су храст лужњак, пољски јасен, граб, брест, цер и остали тврди лишћари. Шумско газдинство у Моровићу има значајну производњу семена храста.

ВП „Шидина” из Шида газдује вештачки подигнутим шумским појасом тополе и врбе дуж реке Босута који је настао спонтано од границе са Републиком Хрватском до ушћа Босута у Саву. Шуме су заштићене од поплава изузев мањих површина које најчешће плави вода у току пролећа. Квалитет дрвета је углавном добар што пружа могућност индустрији да користи одличну сировину. Дрвни потенцијал заједно са секундарним ефектима коришћења шума (лов, испаша, жир, гљиве) указује на огромне могућности у овој делатности.

ЗАКЉУЧАК

Степен привредне развијености и опште привредне карактеристике одређеног подручја последица су узајамног прожимања физичко-географских прилика и друштвено-економских односа током времена. Потенцијали у области пољопривреде темеље се на природним ресурсима. Пољопривредно земљиште представља најобимнији и најзначајнији потенцијал. Од чинилаца условљених људским фактором, који би могли представљати ограничење за развој пољопривреде су: уситњеност поседа, застарелост машинског парка, неповољна старосна структура пољопривредника, неадекватна путна мрежа, која у значајној мери умањује предност релативно повољног географског положаја.

Пољопривредна производња остварује већину дохотка становника Вашице пре свега захваљујући томе што располаже пространим пољопривредним површинама у оквиру којих је велики удео обрадивих површина. За Вашицу је од приоритетног значаја примарна пољопривредна производња. Без позитивних промена у пољопривредној производњи, која располаже обимним недовољно искоришћеним капацитетима, не може се говорити о развијености овог подручја.

Досадашња ограничења у развоју могуће је превазићи обновом пољопривредне производње, економско-финансијском консолидацијом пољопривредних предузећа и задруга, пререструктурирањем привреде. За остварење овог циља постоје природне претпоставке и развојне шансе које нуде

нови услови привређивања. Посебан значај требало би да имају механизми и мере политике регионалног развоја, а нарочито решења којима је утврђено да општина Шид, као погранична, има статус приоритета у оквиру политике подстицања развоја недовољно развијених и депопулационих подручја.

ЛИТЕРАТУРА

1. Богдановић, Ж. (1974): Босут—потамолошка студија, Магистарски рад, ПМФ, Београд.
2. Богдановић, Ж. (1975): Речна мрежа у сливу Босута, Зборник радова ПМФ, Серија за географију, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Нови Сад, стр. 269–274.
3. Богдановић, Ж. (1982): Хидролошки проблеми Срема, Докторска дисертација, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Нови Сад.
4. Бугарчић, П. (1980): Поплаве у Срему, Зборник радова ПМФ, Серија за географију, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Нови Сад, стр. 541–555.
5. Група аутора, (1968), Војводина, знаменитости и лепоте, НИП Књижевне новине, Београд.
6. Група аутора, (1996). Економска географија света, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.
7. Група аутора, (1998,а), Рељеф Срема, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.
8. Група аутора, (1998,б), Клима Срема, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.
9. Група аутора, (1999,а), Воде Срема, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.
10. Група аутора, (1999,б), Становништво Срема, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.
11. Група аутора, (2001), Земљишта Срема, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.
12. Група аутора, (2004,а), Војводина, научно популарна монографија, Друштво географа Војводине, Нови Сад.
13. Група аутора, (2004,б), Заштићена природна добра и екотуризам Војводине, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад.
14. Ђурчић, Р. (1984), Општина Шид, географска монографија, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.
15. Миљковић, Н. С. (1996), Основи педологије, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.

16. Попис становништва, домаћинстава и станова 2002. године, Републички завод за статистику, Београд.
17. Просторни план општине Шид, (2006), ЈП Завод за урбанизам Војводине, Нови Сад.
18. Регулациони план насеља Вашица, (1998), ЈП Завод за Урбанизам, Шид
19. Ромелић, Ј., Лазић, Л. (2000), Пољопривреда, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.
20. Ђурчић, С. (2001), Насеља Срема, географске карактеристике, Матица Српска, Нови Сад.
21. Интерна документација Економије Вашица.